

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra biblistiky

Exegeze Ex 3,1-22

Student: Jaroslav Fogl
Obor: teolog
Forma studia: prezenční
Vyučující: Mgr. Radek Matuška
Ročník: třetí
Akademický rok: 2004/2005
Datum: 21.05. 2005

1. Exegeze Ex 3, 1 - 22

1.1. *Doslovný překlad*

1. A Mojžíš pásl ovce tchána Jitra, kněze Midjánu. Vedl ovce za step a přišel k hoře toho Boha Chorébu.
2. I uviděl posla Hospodinova v plápolajícím ohni uprostřed trnitého keře a uviděl, jak keř hoří v ohni a keř není stráven
3. řekl Mojžíš: odejdu stranou abych uviděl tento veliký zjev, proč keř neshoří
4. A uviděl Hospodin, že odbočuje, aby uviděl. I zavolal na něho Bůh zprostředku keře a pravil: „Mojžíši, Mojžíši. A pravil (Mojžíš): Zde jsem.
5. A řekl: „Nepřibližuj se sem, zuj opánky z nohou, protože to místo, na kterém stojíš, je svatá půda.
6. A řekl: „Já jsem Bůh otců, Bůh Abrahámův, Bůh Izákův a Bůh Jákobův. A zakryl si Mojžíš tvář, protože se bál pohledět k tomu Bohu.
7. A řekl Hospodin: „Opravdu jsem uviděl utrpení svého lidu v Egyptě, slyšel jsem jeho úpění pro beztvárnost (bezohlednost) drábů, proto znám jejich bolesti.
8. Sestoupil jsem, abych je vysvobodil z rukou Egyptanů a vyvedl je z oné země, do země dobré a prostorné, do země oplývající mlékem a medem, na místo Kenaánců a Chetejců a Emorejců a Perizejců a Chivijců a Jebúsejců.
9. A nyní, hle, volání synů Izraele přišlo ke mě. Také jsem viděl útlak, kterým jej Egyptani utlačují.
10. A nyní pojď, pošlu tě k faraónovi a vyvedeš lid, syny Izraele z Egypta.
11. Řekl Mojžíš Bohu: „Kdo jsem já, abych šel k faraónovi, a abych vyvedl syny Izraele z Egypta?“
12. Odpověděl: „Vždyť budu s tebou a toto ti bude znamení, že já jsem tě poslal: Až vyvedeš lid z Egypta, budete sloužit Bohu na této hoře.“
13. A řekl Mojžíš Bohu: „Hle, já přijdu k synům Izraele a řeknu jim: Bůh vašich Otců mě poslal k vám. A když mě řeknou, jaké je jeho jméno, co jim řeknu?“
14. Řekl Bůh Mojžíšovy: „JSEM, KTERÝ JSEM.“ A řekl: „toto řekneš synům Izraele: JSEM posílá mě k vám.
15. řekl dále Bůh Mojžíšovy: „Toto řekneš synům Izraele: Hospodin, Bůh vašich otců, Bůh Abrahámův, Bůh Izákův a Bůh Jákobův poslal mě k vám. Toto je navěky mé jméno, tím si mě budou připomínat (to je má připomínka), od pokolení do pokolení.

16. Jdi! Shromáždíš starší Izraele a řekneš jim: Ukázal se mi Hospodin, Bůh vašich otců, Bůh Abrahámův, Izákův a Jákobův“ a řekl: „rozhodl jsem se vás navštívit pro to, jak vám činní v Egyptě,
17. řekl jsem: vyvedu vás z egyptského utrpení do země Kenaanců, Chetejců, Emorejců, Perizejců, Chivejců a Jebúsejců, do země oplývající mlékem a medem.
18. Až vyslechnou tvůj hlas, půjdeš ty i starší Izraele k egyptskému králi a řeknete mu: Hospodin, Bůh Hebrejů se s námi potkal a nyní nám dovol odejít do pouště na [vzdálenost] tří dnů cesty a přinést oběť Hospodinu, našemu Bohu.
19. Já znám, že vám nedovolí egyptský král odejít, ani pod mocnou rukou.“
20. A vztáhnou ruku a budu bít Egypt všemožnými svými divy, které učiním uprostřed něho. Potom vás propustí.
21. A dám přízeň tomuto lidu v oku Egyptanů, až budete odcházet, nepůjdete s prázdnou.
22. Žena si vyžádá od sousedky a spolubydlící stříbrné a zlaté ozdoby a pláště a dáte je na syny a dcery (jimi ozdobíte své syny a dcery), a tak vypleníte Egypt.

1.2. Široký kontext úryvku

Historické zkoumání prokázalo, že líčení, které se nachází na počátku knihy Exodus, je teologickým výkladem skutečných událostí. Tento příběh o velikém muži a jeho národě, který se jmenoval Mojžíš, tedy z vody vytažený¹, se odehrává v době okolo 15. – 13. století před Kristem. Avšak dohady okolo datace této události jsou dosti nejednoznačné. Ze samotné Bible je možné vytáhnout letopočet 480 let po vyjití Izraelitů z egyptské země (srov. 1Kral 6,1), proto exodus můžeme datovat na dobu kolem roku 1447. Moderní archeologii však vzniklo mnoho dohadů okolo datování izraelského exodu, protože mnohé nálezy z tohoto období v dané oblasti Izraele se datují do období 13. století před Kr. To usuzujeme podle datace výstaveb měst, která se kladou do období 13. stol. př. Kr., a které příchodem mnohamiliónového davu, musela být vybudována.² Některé prameny přisuzují exodus izraelského lidu do období vlády faraóna Merenptaha (1234 – 1220), kdy byl pravděpodobně útěk izraelské pospolitosti možný, protože byl Egypt oslaben.³

¹ Jméno Mojžíše – vytahujícího - má hlubokou teologickou zvěst: ten, kdo byl vytažený z vody, tudíž zachráněn, se stává zachráněním lidu, kterého vytahuje z tělesného, duševního i duchovního otroctví do svobody, kterým je sám Bůh, a skrze kterého Mojžíš může učinit toto vytažení. Srov. NOVOTNÝ, ADOLF. *Biblický slovní A-P*. Praha: Kalich – Česká biblická společnost, 1992, s. 443. ISBN 80-900881-1-2

² Srov. DILLARD, RAYMOND B. *Úvod do Starého zákona*. 1. vydání. Praha: Návrat domů, 2003, s. 52-55. ISBN 80-7255-078-0

³ Srov. UFRIED, ROSWITHA. *Linzer Fernkurse – První zákon I-3 – Izrael v Egyptě*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské university, 2000, s. 6. - Pozn. autor: "Doba Merenptahovy vlády však nebyla tak poklidná, jak by se mohlo zdát. V pátém roce jeho panování napadli Egypt od severu příslušníci mořských národů, kteří se navíc ještě spojili s Libyjci. V severozápadní části nilské delty se mořským národům postavilo Merenptahovo vojsko a porazilo je v rozhodující bitvě poblíž města Bútó (dnes Tell el-Faraín). Padlo v ní 6000 útočníků, ostatní byli zahnáni nebo zajati a Egypt byl alespoň na příštích 30 let zachráněn." z VACHALA, BŘETISLAV: *Pobyt a odchod Izraelců z Egypta – Nové pohledy na egyptský exodus: článek z ledna 2004* [on-line]. Praha. Redakce časopisu Vesmír [cit. 2005-05-18] Dostupné na WWW: <

Ale ať už moderní archeologie říká co chce, je důležité si připomenout skutečnost toho, jak se Izraelité, jakožto chudí pastevcí, do Egypta dostali. Historie sahá k praotci Jákobovi a jeho synům, kteří otcem milovaného Josefa prodali do egyptského otroctví. (Srov. Gn 37,19n) Josef si postupně získává v Egyptě postavení – z opovrhovaného cizince se stává vážený Safenat Paneach (přel. Zachránce světa) – a v době, kdy v okolních zemích, především na území Kenaánu, propukne veliké sucho, a tudíž veliký hladomor, Jákobův klan je Josefem pozván do Egypta, aby se již nemusel bát o svoji obživu, ale měl všeho dostatek. (Srov. Gn 45,9n) Tímto se chudí pastevcí dostávají z východní pouště na stálá i bohatá pastviska v Egyptě, na území zvané Gošen. (Srov. Gn 47,1) Ovšem tento komfort, který Izraelité dostávají začíná být postupem času vykupován požadavky ze strany vyspělých Egyptanů, jež nemohou snést, díky své vyspělejší kultuře, primitivní způsob života této pospolitosti (pastevectví) a hlavně jejich náboženskou, kulturní a sociální odlišnost, kterou pohrdají.⁴ A tak se ze svobodomyšlných polokočovníků stávají otroci na egyptských stavbách a jejich vlastní zachránci se stávají utlačovateli. Bůh však nezapomíná na svůj národ a připravuje muže, který se tohoto bezbraného národa ujme a s Boží pomocí jej vyvede z onoho domu útlaku a otroctví.

Tento muž je představen již v prvních verších Exodu. Ti začínají informací o tom, že v Egyptě nastoupil nový král, který si již významného Safenata Paneacha nepamatoval, tudíž ani nemohl vědět, odkud se podivní kočovníci a pastevcí v Egyptě vzali. Mimoto propuknul veliký strach z toho, aby si právě tento početný a primitivní národ nepodmanil vyspělý Egypt. Útlak, který Egyptané nastolí má vést k minimalizaci počtu této primitivní JHWHovi pospolitosti. Tato promyšlená strategie na minimalizaci, až úplné vyhlazení izraelského kmene, je vedena následovně: *"nejdříve byla zostřena robotu (Ex 1,13-14)⁵, to však nestačilo, proto dále v Ex 1,15-21⁶ dostávají porodní báby příkaz, aby – až budou pomáhat při porodu – každé novorozené mužského pohlaví během porodu zabily. Okamžik porodu byl zvolen pravděpodobně proto, aby při činu nebyli žádní další svědkové a zasvěcenci. Protože se tím báby neřídily, byl faraónův příkaz nakonec ještě přitvrzen: všichni chlapani musejí být hozeni do Nilu (Ex 1,22)."*⁷ Avšak likvidační ustanovení faraóna se přesto nedařilo. Bůh, který na „svůj lid“ nezapomněl, a který slyší jeho úpění (srov. Ex 2,7), povolává na scénu muže, který má naplnit jím zadaný úkol a vyvést izraelský lid z domu otroctví, útlaku a útrap. (srov. Ex 2,8n)

<http://www.vesmir.cz>

⁴ "Odpor Egyptanů k pastýřům stád jistě nevyplýval z odporu k ovčím nebo skotu – vždyť také chovali tato zvířata – ale z náboženského pohrdání, s nímž pohlíželi na polokočovníky, spjaté s docela jinou oblastí náboženskou, kulturní a sociální." z HOCHMAN, FRANTIŠEK. *Putování praotců*. Praha: Česká katolická charita, 1986, s. 180.

⁵ = kněžský pramen

⁶ = pramen Elohista

⁷ UFRIED, ROSWITHA. *Linzer Fernkurse – První zákon 1-3 – Izrael v Egyptě*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské university, 2000, s. 9-10.

"O Mojžíšově narození a jeho záchraně vypravuje Bible formou legendy."⁸ Vystává otázka, proč by to měla být legenda, ale z celého kontextu vystupují na zřetel typické motivy legendárního vypravování narození významného dítěte, které můžeme najít i v jiných zprávách orientální literatury. Jsou to především motivy: neznámí rodiče, mateřství - dlouhá léta neplodné ženy, matka dítěte je panna, znamení na nebi při jeho narození, věštba o dítěti, ohrožení dítěte nepřátelskou mocí a odložení a záchrana dítěte. Některé z těchto prvků jsou použity také v tomto vyprávění o Mojžíšovi a jeho podivuhodném vzniku, který je pod mocnou ochranou Boha יהוה.

Matka Mojžíše, která již nemůže utišit křik nemluvněte, pro záchranu syna vezme proutěný koš, vyřezaný asfaltem a smolou a vrhá je do vod Nilu, tedy ponechává jej svému osudu a Boží vůli. Bůh však neváhá a pro něho cenného člověka zachraňuje. Faraónova dcera, jež je bezdětná, srdcem přilne k tomuto izraelskému chlapci, jehož jasnou budoucností je smrt utopením, překříží a „zpacká“ plány svého otce a dává mu do vínku postavení egyptřana, vzdělání a moc. Egyptská princezna nemůže odkojit dítě, a proto jeho vlastní sestra, která do té doby hlídala malého, k ní přivádí jako kojnu jeho vlastní matku, čímž Mojžíš dostává do vínku i náboženské a kulturní vychování izraelského národa. Tato skutečnost jistě napomohla dalšímu vývoji, která již nemohla být vymazána další výchovou na dvoře faraóna. Proto, když Mojžíš dospěl v muže, ovlivněn silně izraelskou výchovou, se stává svědkem nespravedlivého jednání s lidmi, kteří jsou mu svým založením a myšlením podobní, vidí, jak jsou tvrdě vykořisťováni „jeho bratři“, nemůže to v něm nevzbudit pocit nenávisti k těmto egyptským drábům. V momentě, kdy vidí, jak nějaký Egyptřan ubíjí Hebreje, neváhá a zabíjí Egyptřana, který se tak nestoudně pokusil o vraždu jemu krví blízkého člověka. Toto zabití není nijak podrobně hodnoceno, pouze je jasné, že Mojžíš nemůže na tomto místě déle setrávat, protože i samotní „bratři“ jsou k němu nedůvěřiví a podezřívají. (Srov. Ex 3,11-14) Život Mojžíšův se tak dostává do nebezpečí, protože farao už zjistil, koho že to má pod vlastní střechou. Musí prchat a jeho kroky směřují daleko od vyspělé civilizace, do pouště, do Midjánu. Ale Bůh ho neopouští a staví mu do cesty dcery Reúelovi, které bojují proti pastýřům, kteří jim zabraňují čerpat vodu. Mojžíš se jich zastává a stává se ochráncem celého Jitrova klanu. Aby byla pojištěna Mojžíšova ochrana, je připoután k rodině sňatkem s Jitrovou dcerou Siporou, která mu dává syna. (Srov. Ex 2,17-22)

Léta běží a Mojžíš si užívá pohody rodinného krbu. Již zapomněl na to, co trápí jeho lid v Egyptě, ale יהוה nezapoměl, protože Izraelský lid dále úpí pod útrapy Egyptřanů. יהוה se rozpoměl se na smlouvu, kterou uzavřel s Abrahámem, s Izákem a Jákobem zvaným Izrael (srov. Gn 15,18n; Gn 46,3n). A jako zachránce svého lidu vybírá Mojžíše, který není žádným hrdinou, ale je člověkem se svými slabostmi a omyly, příliš vášnivý a prchlivý, a který je nucen se vzdálit od

⁸ UFRIED, ROSWITHA. *Linzer Fernkurse – První zákon I-3 – Izrael v Egyptě*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské university, 2000, s. 10.

Egypta, protože chtěl vzít právo do svých rukou, aniž počítal s tím, že Bůh je ten, kdo může pomoci člověku k právu. Byl moc sebejistý, a proto mu Bůh dal pocítit, že vlastními silami nic nezmůže.

Mojžíš během let zapomíná, jeho rány, které utrpěl jsou vyléčeny a zahojeny, a Bůh pouze čeká odpověď na své volání k úkolu, který představuje opustit klidný domácí rodinný krb, svoje EGO s vlastními představami, aby se stalo jeho vlastní vůlí to, co je vůlí samotného יהוה.⁹

1.3. Vlastní exegeze jednotlivých veršů

1.3.1. Ex 3,1-5

- 1. A Mojžíš pásal ovce tchána Jitra, kněze Midjánu. Vedl ovce za step a přišel k hoře toho Boha Chorébu.
- 2. I uviděl posla Hospodinova v plápolajícím ohni uprostřed trnitého keře a uviděl, jak keř hoří v ohni a keř není stráven
- 3. řekl Mojžíš: odejdu stranou abych uviděl tento veliký zjev, proč keř neshoří
- 4. A uviděl Hospodin, že odbočuje, aby uviděl. I zavolal na něho Bůh zprostředku keře a pravil: „Mojžíši, Mojžíši. A pravil (Mojžíš): Zde jsem.
- 5. A řekl: „Nepřibližuj se sem, zuj opánky z nohou, protože to místo, na kterém stojíš, je svatá půda.

Poklidný Mojžíšův život u domácího krbu midjánského kněze Jitra se přožitkem jedné jediné situace mění. Mojžíš, který věnuje veškerý svůj čas obživě rodiny, vede - jako ostatně každý den - své stádo na pastvu a vůbec netuší, že v tento den vede své milované ovečky naposledy. V ten den se jakoby veškeré nebeské síly postavily proti a Mojžíš nemůže nalézt vhodné pastvisko. Tak se dostane až k Chorébu, jež ji Písmo nazývá Boží horou (הַהַר הַיְהוָה). Název Boží hora, nemůžeme přisuzovat tomu, že by zde Midjánci měli něco podobného řeckému Olympu, ale je třeba ho chápat ve světle pozdějších událostí, které Izraelité spojovaly právě s touto horou. (Srov. Ex 19,20-25; 1Kr 19,8)¹⁰

⁹ Srov. UFRIED, ROSWITHA. *Linzer Fernkurse – První zákon I-3 – Izrael v Egyptě*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské university, 2000, s. 8-11.

¹⁰ "V tradici splývá hora Choréb s horou Sínaj. Nejde-li tu o dvě jména téže hory (k nářečovým rozdílům srov. např. Dt 3,9 a 4,48), pak Sínaj patrně označovalo celé pohoří či krajinu (srov. poušť Sínaj, Ex 19,2) a Choréb (= suchý, vyprahlý) bylo jménem části pohoří nebo jedné hory v něm (dnešní džebel Musa?). V této souvislosti můžeme upozornit i na nejednotnost lokalizace jak hory Choréb, tak pohoří Sínaj. Obvykle se podle staré tradice hledají v jižním cípu sínajského poloostrova. Jsou však vyslovovány domněnky, že ve znameních, doprovázejících Hospodinovo zjevení na těchto místech, je třeba vidět úkazy vulkanické, které v oblastí sínajského pohoří zcela chybí. Proto se dnes tyto hory hledají spíše na východ od Akabského zálivu, kde jsou patrné pozůstatky sopečné činnosti. Tato odlišná lokalizace bývá podpírána i odkazem na Dt 33,2 (srov. Sd 5,4), kde je jmenován Sínaj v paralelismu s pohořím Seír; ležícím mimo Sínajský poloostrov. Avšak existence tzv. protosínajských nápisů, které pocházejí asi z 15. stol. př. Kr., dokládá, že v dnešním Sínajském pohoří žili otroci jazykově a pokrevně blízké příbuzní Izraelcům (srov. Bič, Palestina III., 41), kteří

U této Boží hory však nenachází pouze vhodné pastvisko, ale vidí něco, co ještě nikdy v životě neviděl. Hořící trnitý keř, který ovšem neshoří¹¹, ale který se v Božím pojetí stává prostředkem samého יהוה, který má záměr oslovit Mojžíše – uprostřed pouště, místa nedostatku, samoty, strádání a nouze. Oheň v pojetí Písma sv. často ohlašuje přítomnost Boží (srov. 1Kr 18,38; Iz 66,15 atd.). Uprostřed pouště svého života, je člověk často konfrontován se situací, že již nemůže pokračovat dál, že je na konci svých vlastních možností a sil, a že je sám a strádá. Tehdy se mu zjeví sám יהוה, který právě pro tuto jeho nejistotu života a jeho nadobytou pokoru, díky níž se stává závislým, a tudíž je z lásky ochoten pro tohoto יהוה udělat cokoli, i když je to někdy provázáno velkým strachem. Proto samotná poušť může být místem samoty..., ale i místem setkání s יהוה.

Velikou Mojžíšovu lidskou zvědavost a moment překvapení však יהוה využívá pro přípravu Mojžíše na setkání s ním a na jeho vyslání.¹² Ještě ani nedojde ke keři a už ho יהוה oslovuje vlastním jménem, na něž bezprostředně reaguje slovem הֲנִי. To se překládá "zde jsem" nebo "hle já" nebo pouze "hle". V každém případě je toto hebrejské slovo použito vždy v případech, kdy Bůh יהוה oslovuje člověka, kterého posílá splnit jím daný úkol (srov. Iz 6,8; 1Sa 3,4 apod.), nebo kdy určitá autorita volá k sobě podřízeného (srov. Gn 27,1; Gn 37,13 apod.), a nebo to v sobě postrádá jakýkoliv aspekt povolání a znamená to prostě "hle". V tomto případě je však možné toto slovo chápat ve smyslu připravenosti naslouchat a konat.

Bůh, aby poukázal na svoji velikost, varuje Mojžíše – toto je půda svatá. Toho, čeho se dotkne יהוה je vždy svaté, tedy vyčleněné z běžného užívání, a tudíž si zasluhuje úctu. (srov. Gn 28,16n) Proto je Mojžíš vyzván k tomu, aby si zul obuv. Ve srovnání s profáním životem Izraelitů je tento zvyk zutí obuvy prastarý, protože do žádného domu se z úcty nevstupovalo s obuví na noze, na

tam pro své egyptské pány pracovali v rudných dolech. Je tedy pravděpodobné, že právě v těchto končinách hledal Mojžíš útočiště, a že i později bylo zde jedno z nejdůležitějších stanovišť Izraelců na cestě z Egypta do zaslíbené země. Midjánští kočovníci pak nebyli vázání na jedno místo, a tvořili patrně navíc společenství různých čeledí, takže neudiví, když v Sd 6—8 vystupují jako Izraelovi nepřátelé, jejichž sídla byla spíše na arabském nežli na Sínajském poloostrovu." - z knihy: BIČ, MILOŠ a kol., *Starý Zákon – Druhá a třetí kniha Mojžíšova – Překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1975, s. 29.

¹¹ "V trnitém keři (H. סִנְיָה) vidí vykladači rostlinu zvanou *Cassia obovata*, která se dodnes vyskytuje v okolí Mrtvého moře, anebo *Acacia vera* či *Acacia milotica* (srov. Novotný, 326). Odkaz hořícího keře, který neshoří, bývá vysvětlován buď jako výboj atmosferické elektřiny, projevující se světélkováním (tzv. oheň sv. Elijáše), nebo jako vzplanutí prchavých silic vypařovaných rostlinou. Důležitější než tato zjištění, která zůstávají pouhými domněnkami a zbavují text jeho zvěstné naléhavosti, je pochopit význam, který podání úkazu dává. Kraličtí tu vidí alegorický obraz „církve“, která v pokušení neshoří, neboť Bůh jest uprostřed ní" (Kv)." - z knihy: BIČ, MILOŠ a kol., *Starý Zákon – Druhá a třetí kniha Mojžíšova – Překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1975, s. 30.

¹² Bůh využívá k tomu, aby člověka povolal, momentu překvapení nebo i šoku, který člověka vyvede z jeho jistoty. Podobně i Jákobův syn Josef, musel prožít šok odmítnutí vlastními bratry a prodej do otroctví, aby se otevřel Bohu a aby naplnil jím dané poslání. (srov. Gn 37,19n...)

znamení pocty těch, kdo tento dům obývají. Hospodinu patří ta největší pocta, proto je patrně i zde zdůrazněna, úkonem, běžným v židovské tradici.¹³

1.3.2. Ex 3,6-12

- 6. A řekl: „Já jsem Bůh otců, Bůh Abrahámův, Bůh Izákův a Bůh Jákobův. A zakryl si Mojžíš tvář, protože se bál pohledět k tomu Bohu.
- 7. A řekl Hospodin: „Opravdu jsem uviděl utrpení svého lidu v Egyptě, slyšel jsem jeho úpění pro beztvárnost (bezohlednost) drábů, proto znám jejich bolesti.
- 8. Sestoupil jsem, abych je vysvobodil z rukou Egyptanů a vyvedl je z oné země, do země dobré a prostorné, do země oplývající mlékem a medem, na místo Kenaánců a Chetejců a Emorejců a Perizejců a Chivijců a Jebúsejců.
- 9. A nyní, hle, volání synů Izraele přišlo ke mě. Také jsem viděl útlak, kterým jej Egyptani utlačují.
- 10. A nyní pojď, pošlu tě k faraónovi a vyvedeš lid, syny Izraele z Egypta.
- 11. Řekl Mojžíš Bohu: „Kdo jsem já, abych šel k faraónovi, a abych vyvedl syny Izraele z Egypta?“
- 12. Odpověděl: „Vždyť budu s tebou a toto ti bude znamení, že já jsem tě poslal: Až vyvedeš lid z Egypta, budete sloužit Bohu na této hoře.“

Bůh se Mojžíšovi představuje: אֱלֹהֵי אֲבֹתַי אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב - Já jsem Bůh otců, Bůh Abrahámův, Bůh Izákův a Bůh Jákobův. Mojžíš je přesvědčován samotným Bohem o tom, že ho nepovolává nikdo jiný, než ten, který si vyvolil celý Izraelský národ za svůj vlastní, o kterého vždy pečoval, a vždy bude pečovat, aby naplnil zaslíbení, které dal Abrahámovi. (srov. Gn 15,13-21) Mojžíš však na Boží představení reaguje zakrytím tváře, protože žádný člověk nemůže spatřit tvář יְהוָה, aniž by nezemřel. (srov. 1Kr 19,13; Ex 33,20; Iz 6,5) Přesto se zdá, že Mojžíš nemohl vidět samotného יְהוָה, protože jak vyplývá z Ex 3,2, Mojžíšovi se zjevil posel Hospodinův (מַלְאָךְ יְהוָה). V tom můžeme spatřit typické vyjádření skutečnosti, že יְהוָה nemůže být člověkem spatřen, ale přesto se s ním může setkat, přesto s ním může mluvit, a přesto jej může povolát "kam nechtěl".

Hospodin neopustil svůj lid ani v Egyptě, kde jsou nesvobodně nuceni dělat něco, co nesouvisí s jejich posláním. Slyší jejich úpění a stálé prosby, které až k němu doléhají a slibuje jim svobodnou

¹³ Srov. BIČ, MILOŠ a kol., *Starý Zákon – Druhá a třetí kniha Mojžíšova – Překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1975, s. 29-30. a UFRID, ROSWITHA. *Linzer Fernkurse – První zákon I-3 – Izrael v Egyptě*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské university, 2000, s. 11-12.

zemi oplývající mlékem a medem.¹⁴ Avšak Bůh chce, aby se Izraelský lid podílel s ním na svém vlastním osvobození, protože tam, kde se člověk na něčem nepodílí, později dojde k tomu, že si té hodnoty přestává vážit. Proto vybírá Mojžíše z lidu a činí z něj svého posla. Mojžíš však, ve světle Boží přítomnosti a působení Slova, poznává, že je pro tento úkol neschopný. Bůh jej přesto vybírá, protože jeho povolání a poslání není závislé na jeho lidské schopnosti. Takového Bůh vyzbrojuje svoji vlastní milostí. Slibuje mu stálé doprovázení a podporu. Jako znamení mu má být to, že lid odejde z Egypta a bude sloužit Hospodinu na této Boží hoře. V Ex 19n, je Boží příslib splněn, protože u Boží hory se opravdu Izraelský lid, na své cestě k tělesné, duševní a duchovní svobodě zastavuje, a právě zde dochází k novému setkání Mojžíše s יהוה a uzavření nové smlouvy, jím dané.¹⁵

1.3.3. Ex 3,13-15

- 13. A řekl Mojžíš Bohu: „Hle, já přijdu k synům Izraele a řeknu jim: Bůh vašich Otců mě poslal k vám. A když mě řeknou, jaké je jeho jméno, co jim řeknu?“
- 14. Řekl Bůh Mojžíšovy: „JSEM, KTERÝ JSEM.“ A řekl: „toto řekneš synům Izraele: JSEM posílá mě k vám.
- 15. řekl dále Bůh Mojžíšovy: „Toto řekneš synům Izraele: Hospodin, Bůh vašich otců, Bůh Abrahámův, Bůh Izákův a Bůh Jákobův poslal mě k vám. Toto je navěky mé jméno, tím si mě budou připomínat (to je má připomínka), od pokolení do pokolení.

יהוה dává Mojžíšovi úkol, na který se však necítí. Uvědomuje si, že již jednou se pokusil o záchranu svého lidu, ale skončilo to neslavně – dokonce musel utéci, aby si zachránil život. A nyní se má vrátit na místo, kde mu hrozili smrtí? Jistě se mu také honí hlavou všelijaké myšlenky toho, že ani vlastní lidé jej nepřijmou a nebudou jej chtít poslouchat. Mojžíš se ihned nepoddává Hospodinu a nepřijímá jím nabídnutý úkol, i když je si vědom skutečnosti, že bude vždy pod Boží ochranou a v jeho přítomnosti – vždyť takto byl ujištěn samotným יהוה již v Ex 3,12. Jeho nejistota však vychází z toho, že si prožil, jak nepatrný a nemožný je sám před tak velikým izraelským národem; vždyť už se o to pokoušel a byl odmítnut. Tehdy mu opravdu chybělo pověření, které od něho Izraelité požadovali. (srov. Ex 2,11-14) Proto se ptá na Boží jméno, aby

¹⁴ "Obraz země oplývající mlékem a medem je opis pro ráj, kde Bůh chce dlít se svými vyvolenými. Mléko a med jsou proto znameními mesiášského věku (srov. Iz 7,15), ale už v přítomnosti jsou stálou charakteristikou zaslíbené země. Tímto označením je potvrzen protiklad této země a země otroctví, Egypta. (srov. Dt 11,10-29.31)" - z knihy: BIČ, MILOŠ a kol., *Starý Zákon – Druhá a třetí kniha Mojžíšova – Překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1975, s. 30.

¹⁵ Srov. BIČ, MILOŠ a kol., *Starý Zákon – Druhá a třetí kniha Mojžíšova – Překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1975, s. 30-31. a UFRIED, ROSWITHA. *Linzer Fernkurse – První zákon I-3 – Izrael v Egyptě*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské university, 2000, s. 12.

mohl přesvědčit lid, že ho opravdu posílá sám יהוה.¹⁶ I on sám potřebuje znát jméno svého Boha. Vždyť poslání zachránce a Hospodinova posla jej staví do situace, která vyžaduje nejdůvěrnější spojení s Bohem, tedy možnost kdykoliv se na něho obrátit. Bůh mu své jméno¹⁷ zjevuje a otevírá se mu pro důvěrnější vztah s ním samým, a tak Mojžíš nabývá jistoty, že pro něho (tedy pro יהוה) je možné přesáhnout veškerá lidská omezení.

Hospodin Mojžíšovi své jméno oznamuje a dokonce mu je i vyloží: „Jsem, který jsem.“ (srov. Ex 3,14 – h. אֲנִי אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה). Není to však jméno, jímž by se Bůh odlišoval od ostatních bohů, ale jméno, které vyjadřuje samotnou podstatu Boží, která leží v jeho existenci.¹⁸

Hebrejské slovo אֶהְיֶה pochází z hebrejského היה (archaický tvar הוה) a znamená být, existovat. V textu je uvedeno nedokonavým minulým časem, které však nebylo vnímáno jako „čas“, ale spíše jako způsob bytí nebo existence. Proto můžeme toto představení Boha interpretovat jako „jsem, který jsem, tedy existuji“.¹⁹ *„Představuje tedy (toto slovo אֶהְיֶה) Boha jako dynamicky a aktuálně existujícího a jednajícího zde a nyní stejně jako tam a kdysi v budoucnu, ale svému lidu vždy a v každé situaci přítomného. (srov. Vischer, I., 208n; Vriezen, 498-512). Jen jako takového poznává člověk Boha živého a pravého, Pána nad pány a Boha nad bohy.“²⁰*

Bůh odhalil své jméno a po svém představení a odhalení jeho přirozenosti pokračuje: „Řekni Izraelcům toto: JSEM posílá mě k vám.“ (Ex 3,14b) V tomto JSEM, nejsou hebrejské texty jednotné. Některé texty obsahují slovo אֶהְיֶה (přel. "být, existovat"), jiné již posvátný tetragram – יהוה (přel. "on je"). Tento čtyřhláskový posvátný tetragram, jež dodnes není známo, jak byl vyslovován, protože se opisoval slovem אֲנִי, což bylo častější, nebo slovem אֱלֹהִים, je tedy používán jako osobní jméno Boha a mnozí exegeté jej vysvětlují různě.²¹ Například "B. Hrozný vyslovuje domněnku, že Jméno יהוה, které pro Hospodina užívá Starý zákon, je nesemitského, indoárijského původu a souvisí snad s jménem protoindického božstva Jajaše, psaného též Jae či

¹⁶ Izraelský lid pravděpodobně neznal JMÉNO svého BOHA (srov. Ex 6,3), až Mojžíš jim jej zprostředkoval. – z knihy: srov. BIČ, MILOŠ a kol., *Starý Zákon – Druhá a třetí kniha Mojžíšova – Překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1975, s. 31.

¹⁷ Pro srov. Jméno v Izraelském chápání tohoto slova neznamenal pouze něco vnějšího, nedůležitého, ale vždy to představovalo nejhlubší základ bytosti, které patří. Proto je tvoření dovršeno až v okamžiku, když tvor dostane jméno. Skrze jméno se dává člověk poznat. Znat něčí jméno, znamenalo "znát, kdo to je." Proto, když Mojžíš chtěl znát Boží jméno, potřebuje to právě k tomu, aby ho hlouběji poznal, a tím mohl lépe splnit jím zadaný úkol. - srov. ALLMEN, JEAN-JACQUES VON. *Biblický slovník*. 1. vydání Praha: Kalich, 1987, s. 96. autor MICHAUD, H.

¹⁸ Srov. BIČ, MILOŠ a kol., *Starý Zákon – Druhá a třetí kniha Mojžíšova – Překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1975, s. 31. a UFRIED, ROSWITHA. *Linzer Fernkurse – První zákon 1-3 – Izrael v Egyptě*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské university, 2000, s. 12.

¹⁹ Srov. ZIÓLKOWSKI, ZENON. *Nejtěžší stránky Bible*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 196-197. ISBN 80-7192-450-4

²⁰ BIČ, MILOŠ a kol., *Starý Zákon – Druhá a třetí kniha Mojžíšova – Překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1975, s. 32.

²¹ Srov. ZIÓLKOWSKI, ZENON. *Nejtěžší stránky Bible*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 195-198. ISBN 80-7192-450-4

Jave, které znamená Poutník (srov. naše jítí). Jahve byl asi bohem Midjanců, v nichž Hrozný vidí posemitštěné árijské Mitance, kteří se při výbojích dostali až na Sínajský poloostrov. Ze své severní vlasti si přinesli víru v Jahveho. Od Midjanců ji přijali Izraelci (str. 180n). G. Fohrer uvádí bez výhrady a bez dokladů, že Jahve byl bůh, který dávno před Mojžíšem byl znám a ctěn na oné hoře v midjánském prostředí (str. 43). Jiní vykladači předpokládali prostředkující vlivy Kenijců (srov. Vischer) apod. — Je pravděpodobné, že jméno pro Boha, v němž rozeznali svrchovaného Pána, Izraelci přejali, ale etimologizací אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל je zcela přeznačili a nově naplnili. Činí tím výraz יהוה tvarem 3. osoby jednotného čísla aktuálu slovesa היה - tedy: On je (ve výkladu užito běžného tvaru 1. osoby).²² Tak v prostředí starého Orientu způsobem neobvyklým, odlišným a vyjimečným vyjádřili odlišnost a vyjimečnost svého Boha, který se zjevuje, a přitom zůstává skrytý, který je známý, a přitom je přece nepochopitelný, který je blízký, a přece ho člověk nemá v ruce ani po ruce podle své potřeby."²³ A právě toto jméno má zůstat nezapomenuto v srdcích jeho národa. Má být nošeno, milováno, vzýváno, tedy plně ctěno a připomínáno, protože izraelský národ vždy, když ztrácí ze zřetele a ze své mysli Boha a jeho jméno, ztrácí svoji identitu, svoji svobodu a tedy i svoji zemi, záruku svobody, která tímto oddálením od Boží lásky a péče, padá v ruce jiných národů. (srov. Jr 7,1-15)

1.3.4. Ex 3,16-22

- 16. Jdi! Shromáždíš starší Izraele a řekneš jim: Ukázal se mi Hospodin, Bůh vašich otců, Bůh Abrahámův, Izákův a Jákobův“ a řekl: „rozhodl jsem se vás navštívit pro to, jak vám činní v Egyptě,
- 17. řekl jsem: vyvedu vás z egyptského utrpení do země Kenaanců, Chetejců, Emorejců, Perizejců, Chivejců a Jebúsejců, do země oplývající mlékem a medem.
- 18. Až vyslechnou tvůj hlas, půjdeš ty i starší Izraele k egyptskému králi a řeknete mu: Hospodin, Bůh Hebrejů se s námi potkal a nyní nám dovol odejít do pouště na [vzdálenost] tří dnů cesty a přinést oběť Hospodinu, našemu Bohu.
- 19. Já znám, že vám nedovolí egyptský král odejít, ani pod mocnou rukou.“
- 20. A vztáhnu ruku a budu bít Egypt všemožnými svými divy, které učiním uprostřed něho. Potom vás propustí.

²² "Protože původní hebrejská abeceda neměla znaky pro samohlásky, vznikl časem zvyk označovat dlouhé samohlásky za určitých okolností pomocí některých souhlásek, k nimž se přiřadila i souhláska ה. V případě, kdy ztrácí svou souhláskovou povahu se nevyslovuje." (viz Dr.O.Klíma – Dr. S. Segert: Mluvnice hebrejštiny a aramejštiny. Československá akademie věd, Praha 1956, str. 30-32.- Pozn. red.) - z poznámky v knize: ZIÓLKOWSKI, ZENON. *Nejtěžší stránky Bible*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 195. ISBN 80-7192-450-4

²³ BÍČ, MILOŠ a kol., *Starý Zákon – Druhá a třetí kniha Mojžíšova – Překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1975, s. 32.

- 21. A dám přízeň tomuto lidu v oku Egypt'anů, až budete odcházet, nepůjdete s prázdnou.
- 22. Žena si vyžádá od sousedky a spolubydlící stříbrné a zlaté ozdoby a pláště a dáte je na syny a dcery (jimi ozdobíte své syny a dcery) a tak vypleníte (vysvobodíte) Egypt.

Mojžíš, vyzbrojen seznámením s jménem Boha, a tedy s jeho podstatou, je vyslán do Egypta, do země, která mu usilovala o život, aby starším Izraele zvěstoval skutečnost toho, že s ním hovořil Bůh a pověřil ho záchranou Izraelského národa z područí jeho vykořisťovatelů. Mojžíšův počín, ke kterému je Bohem nabádán, již nepostrádá legitimitu, proto izraelští starší jej vyslechnou a podpoří. (srov. Ex 4,31) Teprve potom budou směřovat jeho kroky spolu s kroky starších k faraónovi. Faraónovi se však za tu dlouhou dobu zalíbilo, že již nemusí shánět otroky na svou velkolepou stavbu, ale že je prostě má ve své vlastní zemi; bylo tedy jasné, že nebude chtít propustit lid, který mu vlastně prokazuje velikou službu. Proto Mojžíš nemůže po faraónovi ihned požadovat propuštění, ale pouze odchod do pouště na vzdálenost tří dnů cesty a oběť Hospodinu. Je jasné, že v každém případě bylo třeba, aby lid prošel nejen osvobozením vnějším, ale i vnitřním, proto ani vzdálenost tří dnů cesty není ničím zvláštním. Tři dny totiž trvala cesta k Boží hoře Chorébu, tedy k posvátnému místu setkání Mojžíše a יהוה. Hospodin však ví, že toto farao nedovolí. Farao totiž moc dobře věděl, že Izrael nemůže podrobit, pokud se mu nepodaří podrobit jejich vlastní náboženství. Mojžíšovi je oznámeno, že farao bude velmi zarputilý, a že s ním máloco pohne. Ale kdo se může postavit proti Hospodinu? Vždyť Hospodin vztáhne svoji ruku a Izrael vysvobodí. Nebude to Mojžíš, který bude konat mocné divy, ani farao, který si činní nárok na "božskou svrchovanost", ale Hospodin, který nakonec způsobí, že farao pozná, že přeci jenom jeho "božská" síla nestačí k tomu, aby nad Hospodinem vyhrál.

Hospodin svůj lid nejen vysvobodí, ale i obohatí. Sám lid si nemusí pouze vzít stříbrné a zlaté ozdoby a pláště, ale dokonce to má i nařízeno. V hebrejštině je užito slova נָצַל, které nemůže být chápáno ve smyslu loupení nebo kořistění, ale také, a v tomto případě spíše, ve smyslu vysvobození, vyproštění z něčeho. Tedy vyproštění se z bídy, kterou jim Egypt'ané způsobili tím, že jim neplatili mzdy. Šlo tedy o náhradu mzdy (srov. Dt 15,13n), ale též je možné v pozadí celého záměru tušit Hospodinův zápas s egyptskými božstvy. (srov. Ex 12,12) Tím, že Egypt'anům vezmou veškeré amulety, vezmou jim možnost sloužení egyptským božstvům, a tak zůstanou bez pomoci a nezajištění proti Izraelcům, na jejichž straně stojí sám יהוה. Naproti tomu Izrael opustí „dům fyzického otroctví“ bez obav a zajištění dostatečným množstvím tehdy uznávaného platidla, tedy zlata a stříbra.²⁴

²⁴ Srov. BÍČ, MILOŠ a kol., *Starý Zákon – Druhá a třetí kniha Mojžíšova – Překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1975, s. 32-33.

1.4. Shrnutí exegeze

יהוה tvrdě pracuje na záchraně člověka, k jehož záchraně však chce spolupracovat. Za ta léta izraelité zapoměli na svého Hospodina, ale Bůh neváhá a povolává člověka, který na počátku své sebejisté spásné činnosti – bez Boha, zklame sebe, svůj lid a dokonce je pro svůj skvělý záměr ohrožen na životě. Odchází z Egypta, ze země, která mu poskytovala své jistoty, do pouště, která se mu však stává zemí osvobození a zemí setkání s Hospodinem zemí niterného a osobního poznání יהוה. Bůh na jeho nadšení pro osvobození svého lidu nezapomíná, ale využívá jeho léty zpokornělého srdce. Mojžíš, jistě znal Boha pouze mlhavě, z vyprávění. Přesto však ho Bůh volá k osvobození jím milovaného lidu. Avšak pouze nevolá, ale nabízí též hluboký vztah, vyjádřený zjevením svého jména a slibem podpory a pomoci v Mojžíšově svěřeném úkolu. Vysvětluje úkol, slibuje pomoc a společenství s ním samým. Mojžíšovi, podobně jako každému z nás, toto nestačí, přesto však nakonec poslechne a splní to, po čem Bůh touží a na čem mu tolik záleží – na svobodě člověka, bez které takový nemůže žít, kterou každý může najít pouze v Bohu, a kterou když člověk nemá, ztrácí svoji identitu a padá v ruce jiného nebo jiných, podobně jako Izraelité. Izraelité museli projít nesvobodou a otroctvím, aby mohli poznat svého יהוה, a aby poznali, že život bez něho je ztraceným a utopeným v otroctví, ze kterého může člověk pouze úpět a volat k Hospodinu.

Literatura

- ALLMEN, JEAN-JACQUES VON. *Biblický slovník*. 1. vydání Praha: Kalich, 1987.
- *Bible. Ekumenický překlad*. Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5
- BIČ, MILOŠ a kol., *Starý Zákon – Druhá a třetí kniha Mojžíšova – Překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1975.
- DILLARD, RAYMOND B. *Úvod do Starého zákona*. 1. vydání. Praha: Návrat domů, 2003. ISBN 80-7255-078-0
- HOCHMAN, FRANTIŠEK. *Putování praotců*. Praha: Česká katolická charita, 1986.
- NOVOTNÝ, ADOLF. *Biblický slovní A-P*. Praha: Kalich – Česká biblická společnost, 1992. ISBN 80-900881-1-2
- UFRIED, ROSWITHA. *Linzer Fernkurse – První zákon I-3 – Izrael v Egyptě*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské university, 2000.
- VACHALA, BŘETISLAV: *Pobyt a odchod Izraelců z Egypta – Nové pohledy na egyptský exodus: článek z ledna 2004* [on-line]. Praha. Redakce časopisu Vesmír [cit. 2005-05-18] Dostupné na WWW: < <http://www.vesmir.cz> >
- ZIÓŁKOWSKI, ZENON. *Nejtěžší stránky Bible*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-450-4
- Software BIBLEWORKS 5.0 [CD-ROM]

Obsah

1. EXEGEZE EX 3, 1 - 22.....	2
1.1. DOSLOVNÝ PŘEKLAD.....	2
1.2. ŠIROKÝ KONTEXT ÚRYVKU.....	3
1.3. VLASTNÍ EXEGEZE JEDNOTLIVÝCH VERŠŮ.....	6
1.3.1. <i>Ex 3,1-5</i>	6
1.3.2. <i>Ex 3,6-12</i>	8
1.3.3. <i>Ex 3,13-15</i>	9
1.3.4. <i>Ex 3,16-22</i>	11
1.4. SHRNUÍ EXEGEZE.....	13
LITERATURA.....	14
OBSAH.....	15